

Kijkwijzer – Gedeelde aandacht, gedeeld plezier

Bekijk een filmpje van het verhaal. Zeg 'stop' als je aandacht ziet of plezier. Bekijk welke vorm van aandacht/plezier je ziet en wat daar de aanleiding voor is.

Gedeelde aandacht	Beide communicatiepartners hebben (deels/afwisselend*) aandacht voor elkaar en voor hetzelfde onderwerp, object of dezelfde ervaring op hetzelfde moment. * Sequentieel, achtereenvolgens, verplaatsen van aandacht tussen persoon en gedeelde ervaring
	Aandacht = gericht zijn, focus, letten op, volgen - herkenbaar door de richting van de blik, het lichaam, de handelingen etc., waarbij deze uitingen als aandacht gelabeld worden door mensen die de persoon goed kennen.
Welke vorm(en) van aandacht zie je?	1 Aandacht voor iets anders 2 Aandacht voor hetzelfde, niet bezig met de ander (persoon zit in zijn/haar eigen wereldje) 3 Aandacht voor hetzelfde, (deels/afwisselend) bezig met de ander, eventueel wel handelingsinitiatieven (gericht op het voorwerp), geen contactinitiatieven naar de ander, gericht op zelf ervaren/zelf doen 4 Aandacht voor hetzelfde, (deels/afwisselend) bezig met de ander, ook contactinitiatieven naar de ander, gericht op functioneel/instrumenteel contact, samen doen 5 Aandacht voor hetzelfde, (deels/afwisselend) bezig met de ander, ook contactinitiatieven naar de ander gericht op samen delen/contact maken
Hoe zie je dat?	• Lichaamshouding • Mimiek • Blickrichting/oogcontact/richting van gezicht • Handelingen (samen verkennen van object, houding spiegelen) • Communicatie over hetzelfde onderwerp/object/ervaring • Geluiden
Kijkvragen	• Waar heeft hij/zij aandacht voor? Waar is interesse in? • Hoe stimuleer je de aandacht voor iets? • Hoe ontstaat de gezamenlijke aandacht? Wat helpt daarbij? • Wat zou een volgende stap kunnen zijn?

Gedeeld plezier	Beide communicatiepartners hebben plezier bij dezelfde situatie, zijn (deels/afwisselend*) bezig met de ander, hebben aandacht voor elkaar en zijn gericht op het samen delen/contact maken. <i>*Sequentieel, achtereenvolgens, verplaatsen van aandacht tussen persoon en gedeelde ervaring</i>
	Plezier = een positieve emotie, herkenbaar door een glimlach, vrolijke mimiek, ogen verder open, geluiden of bewegingen, waarbij deze uitingen als positief gelabeld worden door mensen die de persoon goed kennen.
Welke vorm(en) van plezier zie je?	1 Plezier op hetzelfde moment, allebei om iets anders 2 Plezier bij dezelfde situatie, niet bezig met de ander (<i>persoon zit in zijn/haar eigen wereldje</i>) 3 Plezier bij dezelfde situatie, (deels/afwisselend) bezig met de ander, <i>wel handelingsinitiatieven, geen contactinitiatieven, gericht op <u>zelf doen</u></i> 4 Plezier bij dezelfde situatie, (deels/afwisselend) bezig met de ander, ook contactinitiatieven naar de ander, <i>gericht op functioneel/instrumenteel doel, <u>samen doen</u></i> 5 Plezier bij dezelfde situatie, (deels/afwisselend) bezig met de ander, ook contactinitiatieven naar de ander, <i>gericht op <u>samen delen/contact maken</u></i>
Hoe zie je dat?	• Lachen, vrolijke mimiek • Contact – fysiek contact, oogcontact, samen hetzelfde object vasthouden • Lichaamshouding – toegewend • Geluiden • Bewegingen • ...
Kijkvragen	• Waaraan zie je bij deze persoon of er wel of geen gezamenlijk of gedeeld plezier is? • Waar wordt de persoon blij/vrolijk van? • Is er iets wat het gezamenlijke of gedeelde plezier lijkt uit te lokken? • Hebben jullie ook samen 'grapjes' of 'spelletjes' tijdens het verhaal? • Wat zou een volgende stap kunnen zijn?

Strategieën tijdens het voorlezen

Wat zou helpend zijn voor deze persoon?

Wat doe je al? Wat zou je meer kunnen doen?

Wat heb je gedaan maar werkte niet? Wat zou je anders kunnen doen?

Hoe pas je de strategie toe bij deze persoon?

Strategieën	Niet doen	Blijven doen, of meer doen	Gaan proberen
Gericht op de zintuiglijke ervaring			
Ander zintuig aanspreken (voelen, ruiken, proeven, bewegen, kijken, horen)			
Tactiele sporen op het lichaam bevestigen door te accentueren/herhalen met aanraking (BET's)			
Hand onder hand materialen verkennen			
Materialen zelf gaan ontdekken en de persoon hierbij uitnodigen			
Hand van de persoon plaatsen op het voorwerp			
Gericht op het verwerken van informatie			
Tempo aanpassen – langzamer of juist sneller			
Wachttijd geven (... sec.)			
Na een intensieve ervaring even tijd en ruimte geven om te reguleren, voor je het volgende aanbiedt.			
Gericht op aandacht voor interactie			
Spiegelen van lichaamshouding/beweging			
Uitingen van de persoon bevestigen door het te imiteren, te herhalen op het lichaam of hand-over-hand te herhalen			
Zelf extra aandachtig iets bekijken/doen			
Herhalen van je eigen handeling			
Groter maken van je eigen uitingen			
Afstand nemen of juist dichterbij komen			
Actie-reactie spelletje			
Spelletje op het lichaam			
Contact uitlokken door af te wachten, iets verrassends te doen, iets te vergeten etc.			
Benoemen wat de ander doet			
Gericht op voorspelbaarheid/spanningsopbouw			
Cues geven dat er iets gaat gebeuren (aanzet van een geluid, gebaar, woord, beweging, bladzijde omslaan)			
Aanwijzen van een voorwerp of afbeelding			

Strategieën	Niet doen	Blijven doen, of meer doen	Gaan proberen
Ritmes maken met materiaal/handen op tafel of op het lichaam.			
Vast ritueel opbouwen rond een voorwerp/ervaring			
Gericht op betekenis/communicatie over ervaring			
Ondersteunde communicatie toevoegen (gebaar, afbeelding)			
Vragen stellen over het verhaal/de ervaring			
Er vanuit gaan dat de uitingen betekenis hebben en hier ook zo op reageren.			
Eigen/andere strategieën			

Afspraken voor de volgende keer	
Observeren/op letten	
Mee stoppen	
Blijven doen/meer gaan doen	
Proberen	

Toelichting Kijkwijzer

Het doel van deze kijkwijzer is om (gedeelde) aandacht of (gedeeld) plezier te signaleren en dit uit te breiden in het contact tussen de voorlezer en de persoon die wordt voorgelezen. Meestal betreft dit een kind, jongere of volwassene voor wie communiceren niet vanzelfsprekend is om wat voor reden dan ook. De voorlezer kan zowel een ouder, verwant, vrijwilliger, als een professional uit zorg of onderwijs zijn.

De stappen 1 t/m 5 zoals die bij aandacht en plezier zijn omschreven, zijn een opbouw richting gedeelde aandacht en gedeeld plezier. Niet alle vormen hoeven voor te komen. Dat hangt onder meer samen met de ontwikkelingsleeftijd en de sociaal-emotionele ontwikkeling van degene die wordt voorgelezen.

We adviseren dat de video-analyse met de voorlezer wordt gedaan door iemand die is opgeleid in een vorm van video-analyse/video-feedback, zoals video-interactie-begeleiding (VIB), video-hometraining (VHT) of interactie-communicatie-beeldcoaching (ICB). Dit kan bijvoorbeeld de logopedist, communicatiedeskundige, ouderbegeleider of gedragsdeskundige zijn.

De werkwijze van de kijkwijzer is:

- a Zet de video stil op een moment dat je aandacht of plezier ziet. Kies voor één van beide (aandacht óf plezier).
- b Bekijk de beelden aandachtig en bespreek met elkaar welke vorm van aandacht of plezier je ziet. Doe dit een aantal keer. Meestal krijg je hierdoor zicht op welke vormen van aandacht en plezier het meest zichtbaar zijn.
- c Bekijk en bespreek met elkaar welke strategieën de voorlezer/communicatiepartner al inzet (aan de hand van de lijst) en of hier ook reacties op zichtbaar zijn bij de persoon die wordt voorgelezen; leidt het tot meer aandacht of plezier? Leidt het tot meer samen delen?
- d Bespreek of dit dus betekent dat je de strategie wel of niet kunt inzetten én bespreek of er misschien strategieën zijn die je wel eens zou willen proberen.

Herhaal de video-analyse na een periode en kijk of je verschil ziet met de eerste keer. De kijkwijzer is ontwikkeld voor het project Share a Story rondom Zintuigenverhalen, maar is natuurlijk ook te gebruiken in andere situaties.

Deze kijkwijzer is onderdeel van de toolkit 'Zintuigenverhalen maken en voorlezen' (kijk op shop.kentalis.nl en zoek naar 'zintuigenverhalen'). Daarin vind je ook een voorbeeldvideo waarin deze kijkwijzer gebruikt wordt.

Onderbouwing

Deze kijkwijzer is tot stand gekomen binnen het project Share a Story, een samenwerking tussen Koninklijke Kentalis en de Rijksuniversiteit Groningen. De inhoud is gebaseerd op literatuuronderzoek en focusgroepen met professionals en een ouder. De kijkwijzer is vervolgens gebruikt binnen de interventiestudie naar Zintuigenverhalen door 12 voorlezers en communicatiecoaches (variërend een logopedist, communicatiedeskundige, orthopedagoog of ouderbegeleider) binnen 2 video-feedback sessies en waar nodig nog aangepast.

De operationele definities voor gedeelde aandacht en gedeeld plezier zoals gebruikt in deze kijkwijzer komen voort uit de literatuur en de focusgroepen, maar aangezien wij binnen het project nog lerende zijn, zijn ook deze definities in ontwikkeling en worden ze mogelijk nog verder aangescherpt.

(Definitie gedeelde aandacht o.a. gebaseerd op Hostyn, Neerinx & Maes, 2010; Janssen, Riksen-Walraven, Van Dijk, 2006; Wolthuis, Bol, Minnaert & Janssen, 2019; Bråten & Trevarthen, 2007; Tomasello, 1995).

Definitie gedeeld plezier o.a. gebaseerd op Martens, Janssen, Ruijsenaars, Huisman & Riksen-Walraven, 2014; Janssen, Riksen-Walraven, & Van Dijk, 2006; Petry & Maes, 2006)

De vormen van gedeelde aandacht zijn gebaseerd op Neerinx, Vos, Van Den Noortgate & Maes (2013) en Neerinx & Maes (2016), waarbij we de nummering hebben aangepast (1-4 in plaats van 0-3). Het onderscheid tussen 4 en 5 is toegevoegd op basis van de focusgroepen en het onderscheid tussen imperatieve en declaratieve communicatie uit de artikelen van Rødbroe & Souriau (1999), Damen, Janssen, Ruijsenaars & Schuengel (2015, 2017) en Damen, Janssen, Huisman & Schuengel (2014). De vormen van gedeeld plezier zijn een variatie hierop, gecombineerd met o.a. de omschrijving van emoties en plezier uit de artikelen van Martens, Janssen, Ruijsenaars, Huisman & Riksen-Walraven (2014) en Petry & Maes (2006).

De strategieën komen ook deels uit de literatuur (waaronder de eerdergenoemde artikelen) en deels uit de focusgroepen. Voor een specifieke onderbouwing van deze kijkwijzer verwijzen we naar het onderzoek Share a Story. Kijk voor meer informatie op www.kentalis.nl of mail naar zintuigenverhalen@kentalis.nl voor de complete referentielijst en/of aanvullende handleiding.

Referenties

Bråten, S., & Trevarthen, C. (2007). Prologue: From infant intersubjectivity and participant movements to simulation and conversation in cultural common sense. In S. Bråten (Ed.), *On being moved: From mirror neurons to empathy* (pp. 21–34). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.

Damen, S., Janssen, M.J., Ruijsenaars, W.A.J.J.M., & Schuengel, C. (2015). Intersubjectivity Effects of the High-Quality Communication Intervention in People With Deafblindness. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 20(2), 191-201.

Damen, S., Janssen, M.J., Ruijsenaars, W.A.J.J.M., Schuengel, C. (2017). Scaffolding the Communication of People With Congenital Deafblindness: An Analysis of Sequential Interaction Patterns. *American Annals of the Deaf*, 162(1), 24-33.

Damen, S., Janssen, M.J., Huisman, M., Ruijsenaars, W.A.J.J.M., & Schuengel, C. (2014). Stimulating Intersubjective Communication in an Adult with Deafblindness: A Single-Case Experiment. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 19(3), 366-384.

Hostyn, I., Neerinx, H., & Maes, B., (2010). Attentional processes in interactions between people with profound intellectual and multiple disabilities and direct support staff. *Research in Developmental Disabilities*, 32 (2), 491-503.

Janssen, M., Riksen-Walraven, J., & Van Dijk, J. (2006). Applying the Diagnostic Intervention Model for Fostering Harmonious Interactions Between Deaf-Blind Children and Their Educators: A Case Study. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 100(2), 215–229.

Martens, M. A. W., Janssen, H. J. M., Ruijsenaars, W. A. J. J. M., Huisman, M., & Riksen-Walraven, J. M. (2014). Intervening on affective involvement and expression of emotions in an adult with congenital deafblindness. *Communication Disorders Quarterly*, 36(1), 12–20.

Neerinx, H., Vos, P., Van Den Noortgate, W., & Maes, B. (2013) Temporal analysis of attentional processes in spontaneous interactions between people with profound intellectual and multiple disabilities and their support workers. *Journal of Intellectual Disability Research* 58(8), 721–733.

Neerinx, H., & Maes, B. (2016). Joint attention behaviours in people with profound intellectual and multiple disabilities: the influence of the context. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 29(6), 574-584.

Petry, K., & Maes, B. (2006). Identifying expressions of pleasure and displeasure by persons with profound and multiple disabilities. *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 31, 28–38.

Rødbroe, I., & Souriau, J. (1999). Communication. In J. M. McInnes (Ed.), *A guide to planning and support for individuals who are deafblind* (pp. 119–149). Toronto, Canada: University of Toronto Press.

Tomasello, M. (1995). Joint attention as social cognition. In C. Moore & P. Dunham (Eds.), *Joint attention: Its origins and role in development* (pp. 103–130). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Trevarthen, C., & Aitken, K. J. (2001). Infant intersubjectivity: Research, theory, and clinical applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(1), 3–48.

Wolthuis, K., Bol, G.W., Minnaert, A., & Janssen, M.J., (2019). Communication development from an intersubjective perspective: Exploring the use of a layered communication model to describe communication development in students with congenital deafblindness. *Journal of Communication Disorders*, 80 (2019), 35-51.